

SILVANI LUCUS KOD PLAUTA (AUL. 674.766)

DANIEL NEČAS HRASTE
Filozofski fakultet u Zadru
Faculty of Philosophy in Zadar

UDK/UDC: 807.1-73:871-73
Izvorni znanstveni članak
Original scientific paper

Primljeno :1990-02-16
Received

Pretpostavku, prihvaćenu već prije stotinjak godina, da je *Silvani lucus extra murum* u Plautovoj *Aululariji* (674) bio u antičkoj komediji koju je Plaut adaptirao Panova spilja na atenskoj akropoli treba odbaciti, ne samo zbog toga što lug izvan gradskih zidina nema mnogo veze sa spiljom na akropoli, nego i zato što čitava epizoda skrivanja blaga ima više čisto rimskih motiva pomoću kojih je Plaut okarakterizirao Eukliona na način na kakav Grci nisu mogli.

Kako *Fides* (580 i d.) i *auspicium ex cantu* i *ex tripudio* (624 i d.) upućuju na ako ne potpuno, onda barem u velikoj mjeri slobodan Plautov postupak pri adaptaciji grčkog predloška, najvjerojatno da bi Euklion rekao da je bolje povjeriti blago Silvanu nego Fidei (*certumst, Silvano petius credam quam Fide*, 676) ako je Plaut pod Silvanom mislio na grčkog Pana. Ta nelogičnost nestaje ako se epizoda poveže s dva rimska obredna propisa koji govore da iz Silvanova kultnog mjesta nije dopušteno iznijeti predmet koji su jednom onamo doneseni (Cato, *de agri cult.* 83; *CH.* VI 576). Iz toga se može zaključiti da je Euklion u Plautovoj verziji komedije pristao pribjeći krajnjem sredstvu zaštite svojeg blaga, makar uz cijenu gubitka prava slobodnog raspolaganja njime.

Prema pretpostavci koju je prije stotinjak godina iznio M.Schuster,¹ a koja je ušla u znanstvenu tradiciju ovoga stoljeća i kao takva se često ponavlja u stručnoj literaturi,² Plaut je, adaptirajući neku antičku komediju u *Aululariju*, Panovu spilju (*Panòs ánton*) koja se nalazila na atenskoj akropoli zamijenio Silvanovim lugom (*Silvani lucus*). U prilog tome govorilo bi kako to što se radnja *Aulularije* sigurno - pa prema tome vjerojatno i njena predloška - zbiva u Ateni,³ tako i uobičajena rimska interpretacija koja Pana naziva Silvanom.⁴ Tu pretpostavku smatram neosnovanom.

¹ *Quomodo Plautus Attica exemplaria transtulerit*, Diss. Gryphiswaldiae 1884, str. 21.

² Npr. G. W i s s o w a, *Religion und Kultus der Romer*, Munchen 1912, str. 65; K. L a t t e, *Römische Religionsgeschichte*, Munchen 1960, str. 83; M. O g i l v i e, *A Commentary on Livy, Books 1-5*, Oxford 1984, str. 248.

³ 810: *quis me Athenis nunc magis quisquamst homo quoi di sint propitii?*

⁴ Ipak, nešto češće Faunom koji je u stvari ime istog boga s nešto drugačijim aspektom djelovanja.

Plautov opis svetišta glasi: *Silvani lucus extra murumst avius, crebro salicto oppletus* (674-5). Silvanov lug se dakle nalazi na nekom zaraslom i zabačenom mjestu izvan gradskih zidina, dok je u Ateni Pan smješten na samoj akropoli. To bi se eventualno moglo objasniti Plautovim nepoznavanjem atenske topografije, ali ostaje razlika između spilje i luga. Mogli bismo reći da je Plaut Pana mehanički interpretirao kao Silvana, a kao Rimljanin nije ga mogao smjestiti drugamo nego u nepristupačan i zarastao lug izvan grada (što potpuno odgovara onom što o rimskom Silvanu znamo). Ako pak malo pažljivije pogledamo epizodu skrivanja blaga u Fideino svetište te njegova prenošenja u Silvanov lug (580-676), vidjet ćemo da je previše rimska, a da bi bila preuzeta iz grčkog predloška i da je, prema tome, Plaut ovdje postupio toliko samostalno da ništa ne preostaje od pretpostavke o Panovoj spilji koja je u grčkom uzoru mogla biti bilo koje svetište ili neko drugo mjesto zgodno za Euklinovo sakrivanje lonca sa zlatom. Strahujući za svoje blago, škrti Euklion odlučuje sakriti ga na neko sigurno mjesto (580 i d.). Toj svrsi ništa ne može odgovarati bolje nego *fanum Fidei*, svetište same božice Pouzdanosti koja ne može ne uživati povjerenje: *fretus tua, Fides, fiducia* (586). Taj motiv Plaut nije mogao preuzeti iz grčke komedije, barem ne bez slobodnog zahvata, jer božica Fides, kao i sam pojam koji personificira, pripada najstarijem i najautentičnijem sloju rimske kulture i ne postoji nijedna grčka božica koju bi Rimljani mogli interpretirati kao Fides.

Odmah po izlasku iz Fideina svetišta Euklion je dobio znak da se blago nalazi u opasnosti: s lijeve strane je graknuo gavran i zagrebao zemlju (624-5). I ovaj je motiv tipično rimski - u tehničkom auguralnom jeziku znak bi se nazivao *auspicium ex cantu* (graktanje) odnosno *auspicium ex tripudio* (grebenje zemlje). S obzirom na važnost auspicija u rimskom javnom i privatnom životu, auspiciji, pa i autentične rimske auguralne formule⁵ u Plautovim komedijama, ne iznenaduju.

Euklion se vraća po lonac i nakon dijaloga s robom Strobilom u kojega sumnja da ga je ukrao (628 i d.) odnosi blago u Silvanov lug (667 i d.). Zbog rimskog karaktera Fideina svetišta i auspicija nameće se pretpostavka da je u grčkom predlošku Euklion sakrio blago samo jednom, a Plaut je dodao sakrivanje blaga u Fidein hram i auspicij kako bi stvorio prostor za zgodan komični dijalog Eukliona i Strobila koji u grčkom izvorniku nije morao postojati.

Ne treba, međutim, uzeti da je u grčkom predlošku mjesto skrivanja bila Panova spilja i da se Plaut vratio na predložak i nastavio više ili manje mehaničkim prevodenjem. Da je bilo tako, Plaut bi *antron* preveo

⁵ Usp. *Asin*, 259, gdje Plaut parafrazira auguralne formule poznate iz Rima, ali i iz ploča iz Iguvija (*tab. Ig. VI a; Ia*).

kao *spelunca*, a Pana kao Fauna, i to rimskoj publici nimalo ne bi smetalo jer je Faun uobičajenija interpretacija Pana nego Silvan i zato što je Faunova spilja na Palatinu (*Lupercal*) svakako bila sličinija Panovoj spilji na atenskoj akropoli nego neki Silvanov lug izvan gradskih zidina. Osim toga, bilo bi vjerojatnije da Eukliona iznevjeri Pan nego Fides pa bi Plaut svoj dodatak umetnuo nakon skrivanja u Panovu spilju.

Opis Silvanova luga dobro odgovara rimskim svetištima tog boga. Neprohodnost i neurednost je za Silvanovo kulturno mjesto gotovo obavezna i u skladu je s divljačkim karakterom tog boga na koji upućuju česti atributi kao *horridus* ili *incultus*, pa i samo ime *Silvanus*: *silva* je, kako kaže Vergilijev komentator, za razliku od imenica sličnoga značenja, *diffusa et inculta* (Serv. auct. *ad Aen.* I 310; usp. pridjev *silvaticus* koji je u romanskim jezicima dobio značenje »divlji«). Lug se nalazi *extra murum*, što je u skladu s rimskim službenim vjerskim propisima koji su zabranjivali pristup među gradske zidove svim bogovima koji su smatrani preopasnima da budu pušteni u sveti prostor grada te ih je bolje držati izvan njega (npr. Mars, Vulkan itd.), a Silvan pripada toj vrsti bogova.

Na opasnosti Silvanova karaktera osniva se još jedan rimski obredni propis koji nam objašnjava Plautov postupak. Euklion koji je prije mislio da nitko ne zaslužuje povjerenje kao Fides uviđa da je bolje povjeriti blago Silvanu: *Fide censebam multo maxumam fidem esse* (667); *certumst, Silvano potius credam quam Fide* (676).

Katon (*de agri cult.* 83) opisuje kako treba obaviti prinos Silvanu (zajedno s Martom koji u tom obredu igra nešto manje važnu ulogu): razmjerno skromnu količinu jela žrtvovatelj odnese u Silvanovo boravište - šumu i tamo jedan dio prinese bogu, a drugi pojede. Od ostalih rimskih prinosa taj se obred, među ostalim, razlikuje tim što je žrtvovatelj obavezan pojesti svoj dio odmah na obrednom mjestu: *ubires divins facta erit, statim ibidem consumito*, dok je nakon ostalih rimskih prinosa bilo uobičajeno da žrtvovatelj odnese svoj dio hrane i pojede ga kada i s kim želi. S Katonovim se propisom redovito povezuje natpis koji govori da se zabrana iznošenja iz Silvanovih obreda proteže na sve predmete:⁶ *extra hoc limen aliquid de sacro Silvani efferre fas non est* (CIL VI 576). Takve zabrane objašnjive su jedino Silvanovim karakterom zbog kojeg ga se ne pušta u grad i zbog kojeg svi predmeti koji jednom dođu u dodir s njim postaju opasni te ih više ne treba dirati.

Povežemo li Euklionov postupak s tim propisima, vidimo zašto je on odlučio povjeriti blago Silvanu: Fidei je blago dano na puko povjerenje, ali odnijeti nešto iz Silvanova luga samo po sebi je zabranjeno i nikome

⁶ Bit će da zato poslovično štedljiv Katon ističe da je dopušteno prinos donijeti samo u jednoj posudi: *id in unum vas licet conicere*.

neće pasti na pamet. Zato Euklion jasno kaže da je bolje vjerovati Silvanu nego Fidei. Plaut je tako Eukliona prikazao kao škrca koji ne samo da ne troši svoj novac, nego ga uopće ni ne namjerava trošiti, odnoseći ga na mjesto odakle ga više ne smije iznijeti. Takvu mogućnost opisivanja Euklionove naravi grčki autor nije mogao imati.

Daniel Nočas Hraste: SILVANI LUCUS IN THE WORK OF PLAUTUS
(AUL. 674.766)

S u m m a r y

The century-old and frequently accepted supposition that *Silvani lucus extra murum* from Plautus's *Aulularia* (674) in the Attic comedy which was adapted by Plautus represented Pan's cave on the Athenian Acropolis should be rejected, not only because the grove outside the city walls is in no way connected to the cave on the Acropolis but also because the entire episode of hiding treasure has a number of pure Roman motifs Plautus employed in characterizing Euclion in a manner the Greeks were incapable of.

Since *Phides* (580 and elsewhere) and *auspicium ex cantu* and *ex tripudio* (624 and elsewhere) point, if not entirely that at least in great measure, to Plautus's free procedure in adapting the Greek original, it seems improbable that Euclion would say that it is better to entrust Sylvian than Phides with the treasure (*certumst, Silvano potius credam quam Fide*, 676), if by Sylvian Plautus was meant the ordinary Greek Pan. This illogic disappears if the episode is connected with two Roman ritual regulations stating that it is impermissible to take from Sylvian's place of worship those objects that had been previously brought in (Cato, *de agri cult.* CIL VI 576.) This leads to the conclusion that Plautus's Euclion went to the last resort in safekeeping his treasure even if he had to pay the price of forfeiting the rights of freely disposing of his treasure.